

Mika Ojakangas

CARL SCHMITT JA REPRESENTAATION IDEA

Johdanto

Vaikka saksalainen valtiosääntöjuristi ja yksi viime vuosisadan merkittävimmistä politiikan teoreetikoista Carl Schmitt (1888–1985) oli ankara parlamentarismien kriitikko, hän ei suinkaan ollut edustuksellisuuden kriitikko, pikemminkin päinvastoin. Hänen mukaansa moderni parlamentaarinen käytäntö ei kuitenkaan perustu aitoon representaatioon (*Repräsentation*). Aito representaatio ei nimittäin ole väestöryhmien materiaalistien etujen mekaanista edustamista (*Vertretung*), vaan se perustuu ajatukseen henkisestä ideasta ja sen kokonaisvaltaisesta ja persoonallisesta representaatiosta. Ajatuksensa aidosta representaatiosta Schmitt toi ensimmäistä kertaa esille teoksessaan *Römischer Katholizismus und politische Form* (1923), joka jo nimensä puolesta paljastaa mistä oikein on kyse: roomalaiskatolisessa kirkossa toteutuu aito representatiivisuus sen edustaessa Kristuksen ideaa. Weimarin kautensa keskeisimmässä valtiopillisisessa teoksessaan *Verfassungslehre* (1928) Schmitt, uskollisena aloittamalleen ”poliittisen teologian” ohjelmalle, siirtää tämän aluksi pelkästään katolilaisuuteen yhdistämänsä ajatuksen valtio-opin alueelle ja esittää, että ei ole valtiota ilman aitoa representaatiota.

Roomalaiskatolinen representaatio

Carl Schmittin teosta *Römischer Katholizismus und politische Form* voidaan pitää eräänlaisena vastauksena Max Weberin teesiin, jonka

hän kirjassaan *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki* pari vuosikymmentä aiemmin esitti. Weberin tunnetun teesin mukaan protestanttisuudelle ominainen maailmansisäinen asketismi raivasi polun modernille kapitalismille ja eritoten sille laskelmoivalle rationaalisuudelle, joka tuota talousmuotoa luonnehtii. Schmitten vastaus ei kuitenkaan ole mitenkään kriittinen suhteessa Weberin teesiin. Hän päinvastoin allekirjoittaa sen täysin. Kritiikin sijaan Schmitten vastauksena on yrittää etsiä vaihtoehtoisia rationaalisuuden muotoa. Weberin tavoin hän niin ikään uskoo, että se voidaan löytää uskonnosta, ei kuitenkaan protestanttisuudesta vaan roomalaiskatolisuudesta. Kirjassaan *Römischer Katholizismus* Schmitt hahmottaa itse asiassa koko modernin länsimaisen historian ikään kuin kahden uskonnollisperäisen eetoksen taisteluna: protestanttisuus vastaan katolilaisuus, jossa protestanttisuus edustaa muodotonta sisäisyyttä, juuretonta individualismia, välinerationaalisuutta ja taloudellista ajattelua, kun taas katolilaisuuden olemukseen kuuluu ajatus muodon ja sisäisyyden sopusoinnusta, maahan juurtuneesta tai juurevasta kollektiivisesta olemassaolosta, päämäärärationaalisuudesta ja poliittisuudesta. Schmitten teesinä on, että kapitalistisen taloushengen lisäksi on vielä olemassa poliittinenkin henki, jota ei voi palauttaa edelliseen vaan jolla on itsenäinen ja viimekädessä taloushengen vastainen olemassaolo. Toisin kuin protestanttisuus Weberille, katolilaisuus ei Schmittle ole jotakin, joka olisi vain raiwannut tietä nykyaikaiselle poliittiselle hengelle. Tuo henki on olennainen osa katolilaisuutta ja eritoten roomalaiskatolista kirkkoa yhä edelleen. Itse asiassa se on Schmitten mielestä ainoa nykyaikainen instituutio, jossa tuo poliittinen henki kaikessa puhtaudessaan ilmenee. Tosin Schmitt myöntää, että katolilaisuuden poliittista henkeä ei ole vielä tähän päivään mennessä määritelty, mutta se ei kuitenkaan estä sitä, ettei tuollaista henkeä tai "katolilaisuuden poliittista ideaa" olisi olemassa (RK, 6). Se vain täytyy määritellä.

Schmittin määritelmän mukaan katolilaisuuden poliittinen idea lepää kahden periaatteen varassa. Yhtäältä se perustuu katolisen

kirkon luonteeseen "vastakohtien kompleksina" (*complexio oppositorum*). Katolilaisuuden universalismi (*katholou*) tarkoittaa nimenomaan tätä: sulkiessaan sisäänsä erilaisia toisilleen vastakkaisia aineksia (miehisuus/naisellisuus, monarkismi/tasavaltaisuus, radikalismi/konservatismi) se ei sulata niitä hahmottomassa ykseydessä vaan kokoaa ne yhteen erot säilyttäen. Tätä sisään sulkemista ei Schmittin mukaan tule kuitenkaan sekoittaa mihinkään hegeliläiseen vastakohtien synteisiin: *complexio oppositorum* ei ole vastakohtien synteesi vaan nimenomaan niiden kompleksi. Hänelle tämä kompleksisuus ei myöskään implikoi muodottomuutta. Katolilaisuus on päinvastoin melkein muoto sinänsä, sillä se kykenee kokoamaan erilaiset ainekset yhteen juuri sille tyypillisen formalismin ansiosta: "Roomalaiskatolilaisuuden *complexio oppositorum*in olemus toteutuu sen erityisessä formaalisessa yliotteessa suhteessa inhimillisen elämän aineellisuuteen" (RK, 8). Kirkon luonne vastakohtien kompleksina on itse asiassa alisteinen tälle formalismille, katolilaisuuden toiselle periaatteelle, jonka varassa sen poliittinen idea toteutuu. Roomalaiskatolinen formalismi on vuorostaan formalismia, joka perustuu "representaation periaatteen tiukkaan toteuttamiseen" (RK, 8). Juuri tässä formaalissa mutta samalla persoonallisessa representaatiossa toteutuu katolilaisuuden poliittinen idea. Nimenomaan tämän takia, selittää Schmitt, katolilaisuus on "nykyään vallalla olevan teknis-taloudellisen ajattelun antiteesi" (RK, 8).

Katolilaisuus ei kuitenkaan ole teknis-taloudellisen ajattelun antiteesi siitä syystä, että teknis-taloudellinen ajattelu olisi objektiivista ja rationaalista ja katolinen ajattelu vuorostaan jotakin muuta – esimerkiksi ajattelua, jossa korostuu rationaalisuudelle vieras henkisyys. Schmittin mukaan koko ajattelu rationaaliseen ja henkiseen on katolilaisuudelle vieras. Katolilaisuus on teknis-taloudellisen ajattelun antiteesi siksi, että sillä on erilainen käsitys objektiivisuudesta ja rationaalisuudesta itsestään. Tämä rationaalisuus ei ole mitään henkiselle vierasta. Se on päinvastoin eräänlaista henkistä objektiivisuutta ja rationaalisuutta – ainakin siinä mielessä, että se

ei teknis-taloudellisen rationaalisuuden tavoin keskity pelkästään aineellisen todellisuuden hallitsemiseen ja riistoon. Se on henkistä rationaalisuutta siinäkin mielessä, että se ei taloudelliseen tehokkuuteen tähtäävän teknis-taloudellisen rationaalisuuden tavoin keskity yksinomaan välineiden rationaaliseen toimintaan vaan korostaa päämäärien rationaalisuutta. Teknis-taloudellinen rationaalisuus ei tee eroa "silkipuseron ja myrkkykaasun välillä" (RK, 14), mutta katolisen rationaalisuuden näkökulmasta nimenomaan tällaisten erontekojen tekeminen on kaikkein olennaisinta. Siksi se luonnon manipulaation tai tehokkuuden lisäämisen sijaan keskittyy inhimillisen sosiaalisen elämän persoonalliseen ohjaamiseen kohti rationaalisia päämääriä.

Tällainen rationaalisuus on Schmittin mielestä luonteeltaan ensisijassa institutionaalista ja juridista. Yksi tuon juridisen rationaalisuuden kulminaatiopiste voidaan löytää paavin virasta. Paavi ei ole mikään karismaattinen uskonnollinen johtaja vaan virka, joka on täysin erotettu kunkin paavin henkilökohtaisista ominaisuuksista. Paavin asema ei kuitenkaan ole persoonaton, koska hänen virkansa on osa rikkumatonta ketjua, joka kytkeytyy lopulta Kristuksen konkreettisen henkilöön. Samaa voidaan sanoa kirkosta kokonaisuudessaan. Se on olemukseltaan juridinen instituutio, mutta toisin kuin moderni juridinen koneisto, se ei ole vailla käsitystä korkeammasta oikeudesta. Tämä oikeus personifioituu Kristuksen hahmossa, jota kirkko vuorostaan representoi:

[Katolisella kirkolla] on kyky representaatioon. Se representoi *civitas humanaa*. Se representoi joka hetki historiallista yhteyttä inkarnaatioon ja Kristuksen ristiinnaulitsemiseen. Se representoi Kristuksen itsensä Persoonaa: Jumala tulee ihmiseksi historiallisessa todellisuudessa. Tässä lepää sen suuruus suhteessa taloudellisen ajattelun aikakauteen (RK, 19).

Tähän perustuu niin ikään katolilaisuuden poliittisuus. Tätä poliittisuutta ei kuitenkaan tule ymmärtää missään voimapolitiisessa tai machiavellistisessa mielessä. Voiman tai minkään muun materiaalsen sijaan katolisuuden poliittisuus on auktoriteetin poliitti-

suutta. Sen suuruus on sen kyvyssä asettua esiin näkyvänä ja tunnustettuna, representatiivisena auktoriteettina: "Ei ole politiikkaa ilman auktoriteettia" (RK, 17). Schmitt on tullut tunnetuksi kuuluisasta teesistään, jonka mukaan erottelu ystävään ja viholliseen on poliittisen ehto, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt se tosiasia, että hän piti auktoriteettia ja eritoten auktoriteettiin perustuvaa hierarkkista valtasuhdetta vähintäänkin yhtä olennaisena poliittisen ehtona. Jokainen poliittinen yhteisö perustuu legitiimiksi tunnustettuun auktoriteettiin, jonka tehtävänä on representoida tuon yhteisön perustassa oleva poliittinen idea. Juuri tästä syystä roomalaiskatolinen kirkko on olemukseltaan poliittinen. Kirkko representoi kristittyjen yhteisön perustassa olevan Kristuksen henkisen ja poliittisen idean, mistä juontuu sen auktoriteetti suhteessa uskovien yhteisöön: "Katolilaisuuden poliittinen voima ei lepää taloudellisissa eikä soti-laallisissa keinoissa vaan pikemminkin auktoriteetin absoluuttisessa toteutuksessa" (RK, 18).

Olennaista kaikelle representatiivisuudelle on Schmittin mukaan julkisuus: representoiminen merkitsee jonkin näkymättömän tuomista näkyväksi jonkin julkisesti esilläolevan välityksellä. Tässäkin suhteessa roomalaiskatolilaisuus on ylivertainen suhteessa protestantismiin ja siitä juontuvaan teknis-taloudelliseen ajatteluun. Protestantti uskoo, että uskonto on yksityinen sydämen asia. Historiallisessa katsannossa tämä on johtanut siihen, että yksityisen alueesta sinänsä on tullut jotakin pyhää ja rikkumatonta. Tämä on vuorostaan toiminut ponnahduslautana modernin maailman privatisaatiolle ja julkisen alueen rappeutumiselle. Julkisen alueen rappeutuminen on taas yhteydessä representatiivisuuden ja representatiivisen ajattelun tuhoutumiseen. Teknis-taloudellisessa todellisuudessa ei ole mitään representatiivista: "Automaatit ja koneet eivät voi representoida yhtä vähän kuin niitä voidaan representoida" (RK, 21). Roomalaiskatolilaisuudessa tällaista privatisaatiota ja sitä seuraavaa representaation rappeutumista ei kuitenkaan ole tapahtunut: uskonto on edelleen olennaisesti julkinen asia. Se ei ole

kätkeytyneenä ihmisen sydämeen vaan asettuu esille kirkon näkyvässä instituutiossa sen representoidessa Kristuksen inkarnaatiota ja ylösnousemusta.

Miksi teknis-taloudellisessa todellisuudessa ei ole mitään representatiivista? Schmittin mukaan siksi, että sekä representoidun että representoivan täytyy molempien olla jotakin henkisesti ylevää, arvokasta ja kunnioitettavaa. Automaateissa ja koneissa ei ole mitään henkisesti ylevää eikä arvokasta, kunnioitettavasta puhumattakaan. Tästä syystä neuvostososialisminkin täytyy Schmittin mukaan turvautua arkaaisiin representaatioihin, vaikka yrittääkin olla kaikkea muuta kuin arkaainen ideologia. Se julistaa modernin tekniikan riemuvoittoa, mutta ottaa tästä huolimatta agraariyhteiskunnalle ominaisia symboleita: sirppi ja vasara. Automaateissa ja koneissa ei ole mitään ylevää senkään vuoksi, että niistä Schmittin mielestä puuttuu kauneus. Kaikkeen representoivaan kuuluu kauneus, minkä takia se, miten representoidaan, on vähintäänkin yhtä olennaista kuin se, mitä representoidaan ja kuka representoi.

Katolilaisuudessa tämä on Schmittin mukaan aina ymmärretty. Roomalaiskatolinen kirkko on kautta historian ollut taiteen koti: arkkitehtuuri, maalaustaide, musiikki, runous. Olisi täysin mahdotonta ajatella näiden alojen saavutuksia ennen 1800-lukua ilman kirkkoa. Se, mikä erottaa roomalaiskatolisen estetiikan modernista estetiikasta, jota luonnehtii (protestanttinen) vaatimus taiteilijan sisäisyyden ilmaisemisesta taideteoksessa, on katolisen estetiikan sensitiivisyys suhteessa muotoon. Schmittin mukaan "kyky luoda muoto" (RK, 22) on itse asiassa esteettinen kyky *par excellence*. Eikä kyky luoda muoto ole tosiasiaassa mitään muuta kuin kykyä representatiiviseen esitykseen. Moderni taide on taidetta taiteen itsensä vuoksi, kun taas katolinen taide on taidetta jonkin korkeamman päämäärän vuoksi – päämäärän, josta se ammentaa henkisen inspiraationsa. Moderni taiteilija on yksityinen henkilö, joka ilmaisee vain itseään, mutta katolinen taide on aina jo julkista ja ilmaisee ylevän ja arvokkaan representatiivisen idean, jonka uskovien yhteisö keskenään jakaa ja johon se identifioituu.

Representaatio demokraattisessa valtiossa

Schmitt ei kuitenkaan välttämättä ollut sitä mieltä, että roomalais-katolisesta kirkosta olisi pitänyt tulla maallinen poliittinen voima, joka asettuu nykyaikaista valtiota vastaan – valtiota, josta on hänen mukaansa tullut yhä enemmän vain kone tai jättimäinen liikeyritys. Sen sijaan on todennäköistä, että hän halusi, että valtio ymmärtäisi itsensä enemmän representatiivisena instituutiona. Schmittin mielestä tämä on välttämätöntä, sillä hänen mukaansa ”ei ole valtiota ilman representaatiota”, niin kuin hän Weimarin kauden valtio-oikeudellisessa pääteoksessaan *Verfassungslehre* (V, 214) kirjoittaa. Valtio, josta on tullut kone, esimerkiksi pelkkä tulonjakokone, ei ole enää valtio lainkaan. Valtion on kyettävä esittämään kansalaisilleen jokin representatiivinen idea, jonka he jakavat keskenään ja johon he voivat samastua. Modernissa maailmassa, jossa demokraatiasta on tullut ylittämätön horisontti, tämän representaatiopainotuksen tekee kuitenkin ongelmalliseksi se tosiasia, että representaatio edellyttää aina hierarkian niiden välille, jotka representoivat ja joille representoidaan. Representaation idea merkitsee ”auktoriteettia ylhäältä” (RK, 27). Demokratiassa tällainen hierarkkinen suhde on ainakin periaatteessa kestävä, sikäli kuin demokratia perustuu tasa-arvoon tai hallitsijoiden ja hallittujen keskinäiseen identtisyys, niin kuin Schmitt asian ilmaisee. Identtisyys (tasa-arvo) ja representaatio (hierarkia) ovat toisensa poissulkevia poliittisia periaatteita – siinä missä immanenssi ja transsendenssi ovat toisensa poissulkevia metafyyysisiä periaatteita.

Käytännössä asia ei kuitenkaan ole näin ongelmallinen, etenkin kun kansalaisten keskinäinen absoluuttinen identtisyys näyttää olevan todellisuudessa mahdotonta toteuttaa: ”Poliittisena yhteytenä itselleen läsnä olevan kansan täydellistä identtisyyttä ei ole ollut olemassa missään historian vaiheessa” (V, 207). Jokainen poliittinen ykseys tai kokonaisuus, sikäli kuin se on poliittinen, edellyttää representaatiota. Mikäli demokratia haluaa olla valtiomuoto, tulee siinäkin toteutua representaation periaate ainakin jollain

tavoin. Metafysiikan termein ilmaistuna: järjestys ei kumpua itse itselleen läsnä olevan kansan immanenssista vaan se edellyttää järjestyksen asettavaa transsendenssia. Schmittin mukaan tämä ei kuitenkaan tuhoa demokratiaa sinänsä. Se tuhoaa vain puhtaan identtisuuden utopian, sillä täydellinen kansalaisten välinen tasaveroisuus on hänen mielestään todellakin pelkkä utopia. Tämän tilalle voidaan kuitenkin tuoda demokraattinen identifikaatio, jonka kohteena on hallitsijoiden asettama representatiivinen idea. Tällöin demokratia ei ole enää valtiomuoto, jossa väestö kokonaisuudessaan hallitsee vaan jossa se samastuu hallitsijoidensa esittämiin ideoihin. Miten tällainen valtiomuoto eroaa esimerkiksi monarkias-ta, joka identtisuuden sijaan perustuu ensisijassa representaatioon? Schmittin mukaan siten, että demokratiassa järjestys ja sen legitimitetti perustuvat sittenkin viime kädessä kansan vapaaseen ja välittömään tahtoon. Demokratiassa kansa on aina ylin lainsäätävä, valtiollisen järjestyksen todellinen alkuperä ja perusta. Kansa ei menetä tätä alkuperäistä, kaikista rajoitteista vapaata olemassaoloaan edes silloin, kun se käytännössä alistuu johonkin määrättyyn valtiolliseen viitekehykseen, josta se itse on päättänyt: "Kansa on kaiken vallan lähde, joka ilmenee aina uusissa muodoissa ja tuottaa aina uusia muotoja ja organisaatioita itsestään käsin mutta joka ei koskaan alista poliittista olemassaoloaan mihinkään lopulliseen muotoon" (V, 79). Demokratiassa kansa on toisin sanoen kaikkien muotojen ja organisaatioiden muodoton ja organisoimaton alkupe-rä, kaikkien representaatioiden representoimaton perusta.

Näistä syistä ei olekaan ihme, että Schmittin on sanottu intro-dusoineen radikaalidemokraattisen kansan käsitteen Weimarin ta-savallan valtio-opillisiin keskusteluihin. Schmittin radikalismi on kuitenkin vain osittaista. Niin kuin on sanottu, Schmittin mukaan jokainen valtio edellyttää representaation. Kansalla ei hänen mu-kaansa ole kuitenkaan kykyä representaatioon. Kansa on kyllä val-tion luoja, mutta luomisteko (*Herstellung*) ei vielä ole riittävä ehto val-tion säilymiselle. Valtion olemassaolo edellyttää valtaa, joka asettaa

valtion esille (*Darstellung*) ja antaa näin kansan päätökselle muodon ja konsistenssin. Tämä valta kuuluu poliittiselle auktoriteetille, representaation instanssille: "Yksikään demokraattinen valtio ei voi luopua täysin kaikesta representaatiosta" (v, 276–277). Mitä tällainen poliittinen auktoriteetti sitten representoi? Se representoi valtion eettisen idean, johon sen legitimizeetti perustuu. Olemalla julkisesti esillä se muuttaa näkymättömän näkyväksi ja käsitettäväksi oman olemassaolonsa välityksellä. Poliittinen auktoriteetti kuuluu vuorostaan niille, jotka hallitsevat. Vain he voivat asettaa esille – representoida – valtion eettisen perustan. Vaikka kansa periaatteessa on demokraattisessa valtiossa identtinen valtion eli hallitsijoiden kanssa, näin ei Schmittin mukaan ole kuitenkaan käytännössä. Kansa heterogeenisenä sosiologisena kokonaisuutena ei voi hallita eikä edes hallinnoida. Sen jälkeen kun kansa on päättänyt valtion tyypistä ja muodosta, se voi vain sanoa joko kyllä tai ei niille esityksille, joita poliittinen auktoriteetti sille tarjoaa. Normaalioloissa huutoäänestys onkin Schmittin mielestä ainoa kansan välittömän tahdon ilmaisu muoto.

Mitä Schmitt tällä teoriallaan demokraattisesta valtiosta identiteetin ja representaation välissä haluaa sanoa? Ennen kaikkea sen, että demokratia ei välttämättä edellytä parlamentaarista hallitsemistapaa. Itse asiassa demokratia ja parlamentarismi ovat hänen mukaansa monessa suhteessa toisilleen vieraita. Ensinnäkin demokratia perustuu kansan tahdon toteutumiseen, kun taas parlamentarismin peruseriaatteena on avoin keskustelu ja rationaalinen argumentaatio, jossa kaikkeinärkevimman vaihtoehdon uskotaan toteutuvan. Toisekseen demokratiassa olennaista on vallan ykseys, kun taas parlamentaariseen käytäntöön kuuluu olennaisesti vallanjako. Silti voidaan kysyä, eikö parlamentarismi ole moderni vastaus demokraattiseen identiteettiongelmiaan? Jos suoraa demokratiaa ilman representaatiota on mahdotonta toteuttaa, eikö parlamentaarinen demokratia ole nimenomaan keino tuottaa representaatio demokraattisin keinoin? Schmitt on tämän kysymyksen

suhteen kahden vaiheilla. Yhtäältä hän korostaa, että periaatteessa parlamentaarinen hallitusmuoto implikoi sen, mitä hän kutsuu *complexio oppositorumiksi*. Näin erityisesti siksi, että parlamentaarikot eivät ole yksittäisten äänestäjien tai äänestäjäryhmien edustajia vaan täysin itsenäisiä suhteessa niihin edustaen aina koko kansaa. Parlamentaarikot toisin sanoen ylittävät yksilölliset ja yhteiskunnalliset kilpailevat mielipiteet ilman, että lopputuloksena olisi näiden mielipiteiden laskennallinen kompromissi. Sen sijaan lopputuloksena on tai ainakin pitäisi olla aito persoonallinen representaatio ja siitä juontuva auktoriteetti ylhäältä. Schmittin mukaan valtio, jota hallitaan yksinomaan parlamentaarisin keinoin, onkin ennen muuta aristokratia.

Toisaalta Schmitt on sitä mieltä, että nykyaikainen parlamentaarinen käytäntö sotii tätä representatiivista funktiota vastaan. Ensinnäkin hän muistuttaa, että representaatio kuuluu ensisijassa julkisen alueelle ja siten se, että parlamentaarikot valitaan yksityisesti salaisella äänestyksellä, on karkeassa ristiriidassa representaatioperiaatteen kanssa. Toisekseen vaikka useimpien parlamentaaristen maiden valtiosääntö sanoo, että parlamentin jäsenet ovat täysin vapaita (rajoitteena vain laki ja omatunto) suhteessa äänestäjäkuntaan ja yhteiskunnallisiin intressiryhmiin, kuten taloudellisiin painostusryhmiin ja puolueisiin, käytännössä ei näin kuitenkaan ole. Esimerkiksi puolueet päinvastoin rajoittavat yksittäisen parlamentaarikon toimintaa kaikin mahdollisin tavoin. Nykykäytännön mukaan parlamentaarikot pikemminkin ajavat vain puolueidensa ja korkeintaan äänestäjäkuntansa etua (*vertreten*) kuin aidosti representoitsivat (*repräsentieren*) kansakuntaa kokonaisuudessaan. Toisin sanoen vaikka periaatteessa parlamentarismi on ymmärrettävä ”pikemminkin representatiivisin kuin taloudellisin termein” (RK, 26), parlamentaarinen käytäntö on Schmittin mukaan kuitenkin monin tavoin kytköksissä taloudelliseen ajattelutapaan: määrä pikemminkin kuin laatu, mandaatti pikemminkin kuin representaatio, materiaalistien intressien ajaminen pikemminkin kuin henkisen idean

esillepano – ja niin edelleen. Kaikki tämä todistaa, väittää Schmitt, että parlamentarismi ei ole välttämättä sopivin representaation toteuttamistapa demokraattisessa valtiossa. Representaation välttämättömyydestä hän ei kuitenkaan luovu, sillä yhtäkään valtiota ei voi perustaa pelkän demokraattisen identiteettiperiaatteen varaan.

Mitä parlamentarismin tilalle? Tähän Schmitt ei anna suoraa vastausta. Toisinaan hän korostaa, että demokratia voi toteutua yhtä lailla diktatuurissakin, sikäli kuin diktaattorin mielipide voi aivan hyvin vastata kansan mielipidettä ja siten toteuttaa demokraattista identiteettiperiaatetta mutta antaa samalla mahdollisuuden aitoon persoonalliseen representaatioon. Schmittin positiivinen käsitys Mussolinista näyttäisi puhuvan sen puolesta, että jonkinlainen demokraattinen diktatuuri olisi hänen ihanteensa – ainakin sikäli kuin on kyse demokratiasta. Halusiko hän sitten jotakin muuta, esimerkiksi monarkiaa tai jopa jonkinlaista teokratiaa, on jo kokonaan toinen kysymys. Toisaalta voidaan olettaa, että Schmitt halusi vain tasapainottaa parlamentaarista demokratiaa monarkistisilla aineksilla. Tämän puolesta puhuu hänen intomielisyytensä valtakunnanpresidentin valtaoikeuksien suhteen. Nimenomaan presidentissä hän näki instanssin, jolla voisi yhä olla kyky aitoon representaatioon hänen edustaessa ”Saksan kansakunnan poliittista kokonaistahtoa” (HV, 159). Varmaa kuitenkin on, että kansallissosialistien valtaannousun jälkeen Schmitt lakkasi puhumasta representaatiosta. Nähdäkseni tämä ei kuitenkaan johtunut siitä, että hänen mukaansa Führerillä ei olisi ollut kykyä representoida Saksan kansan poliittista kokonaistahtoa. Pikemminkin kyse oli siitä, että Schmitt näki kansallissosialistisen ideologian ja erityisesti *Führerprinzipin* täysin anti-representatiivisena (ja näin ollen täysin anti-katolisena) ideana. Führer ei representoi kansaa vaan ilmaisee välittömästi sen tahdon omassa tahdossaan. Johtajan ja kansan välillä ei ole mitään eroa (SBV, 58). Tästä syystä on ymmärrettävää, että Schmitt piti nimenomaan kansallissosialismia, eikä niinkään liberalismia niin kuin yleensä ajatellaan, valtion poiskuoleutumisen olennaisimpana

ennusmerkkinä. Siitä päivästä, kun Hitleristä tuli kansleri, Schmitt kirjoitti: "Voidaan sanoa, että tuona päivänä 'Hegel kuoli'" (SBV, 35). Tämä ei kuitenkaan estänyt Schmittiä liittymästä kansallissosialistiseen puolueeseen ja työskentelemään uuden anti-representatiivisen valtakunnan palveluksessa. Se ainoastaan esti häntä enää esittämästä, että representaatio olisi poliittisen yksikön olemassaolon välttämätön momentti – ja vaikka hän myöhemminkin (toisen maailmansodan jälkeen) korosti, että poliittinen edellyttää jakoa hallitseviin ja hallittuihin, ei hän puhunut tästä jaosta enää representaation termein.

Lopuksi

Useimmilta kommentoijilta on jäänyt huomaamatta, että Schmittin teoria representaatiosta ja hänen teesinsä, jonka mukaan jako ystävään ja viholliseen on poliittisen ehto, ovat vastauksia samaan ongelmaan: miten tuottaa kansan yhtenäisyys? Kuten on jo vihjattu, kansa sellaisenaan, heterogeenisenä ihmispaljoutena, ei ole koskaan luonnostaan yhtenäinen. Jotta kansasta tulisi poliittinen ykseys – jotta siitä tulisi *kansa* – on se ensin kyettävä yhdistämään. Tämä voi tapahtua representaation avulla, jolloin kansa yhdistyy identifioimalla itsensä hallitsijoiden esille asettamaan esitykseen. *Verfassungsgeschessä* Schmitt kirjoittaa: "Representaation idea perustuu siihen tosiasiaan, että poliittisena yksikkönä olemassa oleva kansa omaa korkeamman, ylevämmän ja intensiivisemmän tavan olla olemassa kuin tavalla tai toisella yhdessä elävän ihmisryhmän luonnollinen olemassaolo" (V, 347). Tämä tietenkin merkitsee viimekädessä sitä, että Schmittin representoimattoman ja organisoimattoman kansan idea valtion alkuperässä on puhdas paradoksi, sillä niin kauan kuin kansaa ei ole vielä representoitu ja organisoitu, se ei ole vielä kansa. Toisin sanoen: jotta kansasta tulisi kansa, on sen identifioituttava ylhäältä annettuun representaatioon. Vasta silloin sillä on yhtenäinen tahto.

Luulen, että Schmitt itsekin käsitti tämän paradoksaalisuuden valtioteoriansa perustassa. Ja uskon, että hänen teoriansa ystävistä ja vihollisesta (jota ei missään nimessä tule ymmärtää yksinomaan kansainvälisen politiikan piiriin kuuluvana jaotteluna) oli omalla tavallaan yritys ratkaista tuo paradoksi. Sillä aivan kuten representaatio myös ystävä-vihollinen -jako toimii poliittisen ykseyden tuottajana. Se ei kuitenkaan tuota sitä vertikaalisesti (suhteessa hallitsijoihin) vaan horisontaalisesti (suhteessa samalla tasolla olevaan viholliseen), mistä syystä se itse asiassa toimiikin representaatiota paljon paremmin kansan ykseyden takaavana periaatteena aikana, jolloin demokratiasta on tullut ylittämätön horisontti. Jos demokratiassa ei, ainakaan periaatteessa, voi olla eliittiä, on kuitenkin mahdollista ja varsin todennäköistä, että demokratialla on vihollisia. Vihollisessa ei ole mitään epädemokraattista, ei periaatteessa eikä käytännössä. Tämän takia vihollisen figuuri, ajatteli Schmitt, on otollinen nimenomaan demokratialle. Vihollinen korvaa hallitsijan ja vihollisen uhka hallitsijan representaation. Metafyysisin termein ilmaistuna molemmat introdusioivat transsendenssin immanenssiin antaen jälkimmäiselle muodon ja hahmon, mutta vihollinen tekee sen rikkomatta demokraattisia periaatteita. Niinpä vihollinen onkin, ainakin schmittiläisestä näkökulmasta, demokraattisen valtion ylin ystävä. Eikä tämä näkökulma nykyisten tapahtumien valossa näytä välttämättä täysin typerältä.

Lähteet

- RK = Schmitt, Carl. 1984 (1923). *Römischer Katholizismus und politische Form*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- V = Schmitt, Carl. 1993 (1928). *Verfassungslehre*. Berlin: Duncker & Humblot.
- HV = Schmitt, Carl. 1931. *Der Hüter der Verfassung*. Tübingen: J. C. B. Mohr.
- SBV = Schmitt, Carl. 1933. *Staat, Bewegung, Volk*. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt.